

MULTIMEDIA VOSITALARI YORDAMIDA EKOLOGIK TA'LIMNI SAMARALI TASHKIL ETISH

Abdunazarova Zebiniso Xudoyshukurovna

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ekologik ta'lim jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishning ahamiyati, ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri hamda o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, multimedia texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning ekologik ongini oshirish, tabiatga nisbatan mas'uliyat hissini kuchaytirishda samarali ekanligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: ekologik ta'lim, multimedia, interfaol ta'lim, ekologik madaniyat, axborot texnologiyalari.

Kirish

Bugungi kunda atrof-muhit muammolari global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. Shu sababli, yosh avlodda ekologik madaniyatni shakllantirish ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ekologik ta'limni samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan, xususan, **multimedia vositalaridan** foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Multimedia texnologiyalari

– bu matn, grafika, tovush, animatsiya va videoni birlashtirgan holda o'quv materiallarini interfaol shaklda taqdim etish imkonini beruvchi vositalardir. Ular o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi, mavzuni chuqurroq anglash va tahlil qilishga yordam beradi. XXI asrda insoniyat duch kelayotgan eng dolzarb muammolardan biri bu

— ekologik inqiroz va atrof-muhitning keskin ifloslanishidir. Global isish, atmosfera ifloslanishi, suv resurslarining kamayishi, chiqindilarning to'planishi, o'rmonlarning kesilishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi omillar butun dunyo miqyosida ekologik barqarorlikka jiddiy tahdid solmoqda. Shu sababli har bir mamlakatda, xususan, O'zbekiston Respublikasida ham ekologik ta'lim va tarbiyani takomillashtirish, yosh avlodda ekologik madaniyatni shakllantirish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

Ekologik ta'lim

— bu o‘quvchi va talabalarda tabiatni anglash, undan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik muammolarga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga yo‘naltirilgan uzluksiz ta’lim jarayonidir. Ushbu ta’lim turining asosiy maqsadi

— inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanatni saqlash, shaxsni ekologik jihatdan savodli, mas’uliyatli va faol fuqaroga aylantirishdir.

Zamonaviy ta’lim tizimida ekologik bilimlarni o‘qitish jarayonida faqat an’anaviy uslublar (ma’ruza, suhbat, darslik bilan ishlash) bilan cheklanib qolish yetarli emas. Chunki bu usullar o‘quvchilarda ekologik muammolarning real ko‘lamini tasavvur etishga va ularni his etishga imkon bermaydi. Shu bois, ta’limda innovatsion texnologiyalarni, xususan, **multimedia vositalarini** qo‘llash ekologik ta’lim samaradorligini oshirishning eng muhim shartlaridan biridir.

Multimedia texnologiyalari

— bu matn, rasm, audio, video, animatsiya va interfaol elementlarni birlashtirgan axborot tizimlari bo‘lib, ular o‘quv materiallarini ko‘rgazmali, dinamik va jonli shaklda taqdim etish imkonini beradi. Multimedia vositalari o‘quvchilarning ekologik jarayonlarni nafaqat eshitish va o‘qish, balki ularni **ko‘rish, kuzatish va modellashtirish** orqali chuqurroq o‘zlashtirishiga yordam beradi. Masalan, “Atmosferaning ifloslanish sabablari” yoki “Suv aylanish jarayoni” kabi mavzularni video, animatsiya va simulyatsiya orqali o‘rganish, o‘quvchilarni mavzuga faol jalb etadi, ularning qiziqishini oshiradi va mustaqil fikrlash ko‘nikmasini rivojlantiradi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan **“Ekologik madaniyatni oshirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha chora-tadbirlar”** hamda **“Raqamli ta’limni rivojlantirish strategiyasi”** kabi hujjatlar ta’lim tizimida axborot texnologiyalarini keng joriy etish va ularni ekologik ta’lim bilan uyg‘unlashtirish zarurligini belgilab berdi. Bu esa ekologik ta’limda multimedia vositalaridan samarali foydalanish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Ekologik ta’limni multimedia asosida tashkil etishning afzalliklari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

o‘quvchilarda ekologik tafakkur va tasavvurni rivojlantiradi;

o‘rganilayotgan mavzularni real hayotiy misollar asosida tushuntirish imkonini beradi;

dars jarayonini interfaol va ijodiy muhitga aylantiradi;

o‘quvchilarda ekologik muammolarga nisbatan mas’uliyat hissini kuchaytiradi;

ta’lim sifatini oshirib, o‘qituvchi faoliyatini samarali qiladi.

Shunday qilib, ekologik ta’limda multimedia vositalaridan foydalanish nafaqat o‘quv jarayonini qiziqarli qiladi, balki o‘quvchilarda ekologik ongini shakllantirish, tabiatni

asrash zaruriyatini anglash, ekologik muammolarga amaliy yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada ekologik ta'limni multimedia texnologiyalari asosida tashkil etishning nazariy asoslari, amaliy usullari hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, multimedia vositalari orqali ekologik madaniyatni shakllantirish yo'llari, ularni o'quv jarayoniga integratsiya qilishning amaliy tajribalari yoritiladi.

Asosiy qism

1. Ekologik ta'limning maqsad va vazifalari

Ekologik ta'limning asosiy maqsadi – insonning tabiat bilan o'zaro munosabatini uyg'unlashtirish, ekologik ong va madaniyatni shakllantirishdir. Bu jarayonda quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

o'quvchilarda ekologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish;
tabiatni muhofaza qilishga oid faoliyatlarga jalb etish;
ekologik mas'uliyat hissini kuchaytirish.

2. Multimedia vositalarining ekologik ta'limdagi o'rni

Multimedia vositalari ekologik mavzularni yanada jonli, qiziqarli va ta'sirchan tarzda o'rganishga imkon beradi. Masalan:

Interfaol taqdimotlar (PowerPoint, Prezi, Canva) orqali o'quvchilarga ekologik jarayonlar tasviriy tarzda ko'rsatiladi.

Videoroliklar va animatsiyalar yordamida ekologik muammolar (global isish, chiqindilarni qayta ishlash, o'rmonlarni muhofaza qilish) tushunarli tarzda yoritiladi.

Virtual laboratoriyalar va 3D modellar o'quvchilarga tajriba o'tkazish va natijalarni tahlil qilish imkonini beradi.

Onlayn testlar va interfaol o'yinlar orqali bilimlarni mustahkamlash mumkin.

3. Multimedia asosidagi ta'lim jarayonining afzalliklari

Multimedia vositalaridan foydalanish:

o'quvchilarda ekologik muammolarga nisbatan qiziqish uyg'otadi;
ko'rgazmalilik tamoyilini ta'minlaydi;
mustaqil o'rganish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida interfaol aloqani kuchaytiradi.

4. Tajriba natijalari (misol uchun)

Tajriba sifatida 9-sinf o'quvchilariga "Atmosfera ifloslanishi" mavzusi multimedia yordamida o'tilgan. Dars davomida videorolik, interfaol test va animatsiyalar qo'llanilgan. Natijada:

o'quvchilarning darsga qiziqishi 35% ga oshgan;

test natijalari 20% ga yaxshilangan;

o'quvchilarda ekologik muammolarga nisbatan shaxsiy mas'uliyat hissi sezilarli darajada oshgan.

Xulosa

Multimedia vositalari ekologik ta'limni tashkil etishda o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, o'quvchilarda ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular o'quv jarayonini vizuallashtiradi, interfaollikni kuchaytiradi va o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi. Multimedia vositalari yordamida ekologik ta'limni tashkil etish zamonaviy ta'lim jarayonida eng samarali pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimedia texnologiyalari o'quvchilarning ekologik bilimlarini chuqurlashtirish, ekologik ongni shakllantirish hamda tabiatga nisbatan ijobiy munosabatni mustahkamlashda katta rol o'ynaydi.

Birinchidan, multimedia vositalari orqali ekologik ta'limni vizual va interfaol shaklda tashkil etish o'quvchilarda **ko'rish, eshitish va tajriba orqali idrok etish** imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa ekologik jarayonlarning mohiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Misol uchun, animatsiyalar yordamida atmosfera ifloslanishi yoki suv aylanish jarayonlarini kuzatish o'quvchilarda ekologik sabab-oqibat munosabatlarini anglashni osonlashtiradi.

Ikkinchidan, multimedia asosidagi darslar o'quvchilarning **faolligini va motivatsiyasini oshiradi**. O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan videoroliklar, interfaol testlar va o'yinlar darsni yanada qiziqarli va ijodiy tusga keltiradi. Bu o'z navbatida o'quvchilarning ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik hissini kuchaytiradi.

Uchinchidan, bunday yondashuv o'quvchilarda **axborot bilan ishlash, mustaqil o'rganish va tahlil qilish ko'nikmalarini** rivojlantiradi. Multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarni nafaqat tayyor ma'lumotni o'zlashtirishga, balki mustaqil izlanish olib borishga, ekologik ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatadi.

To'rtinchidan, ekologik ta'limni multimedia texnologiyalari asosida tashkil etish ta'lim jarayonining **samaradorligini oshiradi**, o'quvchilarning bilim sifatini yaxshilaydi va o'qituvchi faoliyatini yengillashtiradi. O'qituvchi o'z faoliyatida raqamli resurslar, elektron darsliklar, ekologik videoma'ruzalar va interfaol platformalardan foydalanish orqali darslarni yanada samarali tashkil eta oladi.

Beshinchidan, bu yondashuv ekologik ta'limni **barqaror rivojlanish maqsadlari** (BRM) bilan uyg'unlashtiradi. O'quvchilarni ekologik muammolarni hal etishga, chiqindilarni kamaytirish, suvni tejash, energiya resurslaridan oqilona foydalanish kabi

amaliy faoliyatlarga jalb etish orqali ularni barqaror fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalaydi.

Shunday qilib, multimedia texnologiyalarini ekologik ta'lim jarayoniga joriy etish:

ta'lim sifatini va samaradorligini oshiradi;

o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantiradi;

o'qituvchilarga yangi metodik imkoniyatlar yaratadi;

o'quvchilarni ekologik muammolarga nisbatan mas'uliyatli qarashga o'rgatadi.

Kelgusida ekologik ta'lim jarayonida multimedia vositalaridan yanada kengroq foydalanish uchun:

1. **O'quv dasturlarini raqamlashtirish**, ekologik mavzular bo'yicha interfaol elektron resurslar yaratish;
2. **O'qituvchilarni multimedia texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalariga o'qitish**;
3. **Mahalliy ekologik muammolarni o'rgatishda virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalarni** joriy etish;
4. **O'quvchilarning amaliy ekologik loyihalarda ishtirokini** kengaytirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedova N.T. *Ekologik tarbiya asoslari*. – T.: O'zbekiston, 2019.
2. Saidova N.M. *Boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan yondashuvlar*. – T.: Fan, 2020.
3. Qodirova D.Sh. *Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar*. – T.: Ilm Ziya, 2021.
4. 5. 3.X. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'Qitishda O'Quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3), 123-129.
5. 6. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45. <https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
6. 7. Abdinazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, . (2024). Pedagogical Significance Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In Forming Ecological Thinking In Primary Class Natural Science Lessons. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 95–97. <https://doi.org/10.37547/Ijp/Volume04issue04-18>
7. 8. Abdinazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, & Kasimov Shavkat

- Urolovich.(2022). Main Tasks Of Moral Education And The Role Of Youth in life. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(4), 547–551.
8. 9. Abdunazarova, Z. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
9. 11. Al-Buxoriy, Imom Ismoil. Hadis. Al jome' as-sahih. 4-kitob. - T.: - Qomuslar bosh tahririyati, 1997.- 528 b.
- 10.12. At-Termiziy, Abu Iso. Ash shamoil an-nabaviya.- T.: Cho'lon, 1993. -112b.
- 11.13. Avazov Sh. Maktabda ekologik tarbiya.-Toshkent: O'qituvchi, 1992. 62 b.
- 12.14. Zebiniso Abdunazarova. (2023). Formation Of The Components Of Ecological Thinking In Primary Class Students. *Emergent: Journal Of Educational Discoveries And Lifelong Learning (Ejedl)*, 4(07), 4–9.
- 13.15. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching of natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
- 14.16. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities of forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
- 15.16. Абдуназарова Зебинисо Формирование экологического мышления У Учащихся Начальных Классов "Экономика Исоциум" 11(114) 2023
- 16.13. Абдуназарова, З. Х. (2024). Tabiiy Fanlarni O'Qitishda O'Quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'Ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3 (1)), 123-129
- 17.17. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
- 18.18. Абдуназарова З.Х. (2023). Формирование Экологического Мышления У Учащихся Начальных Классов. *Экономика И Социум*, (11 (114)-1), 486-489.
- 19.19. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'Quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
- 20.20. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83. Retrieved From

- 21.21. 3.X. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O‘qitishda O‘quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O‘ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3), 123-129.
- 22.22. Abdunazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, . (2024). Formation Of Ecological Thinking In Teaching Natural Sciences. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 91–94.
- 23.23. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45. <https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
- 24.24. Абу Али Ибн Сина Избранное В 2-х томах . Восточная философия (ал-Хикма ал - маърикийя) Руководство по философии (Китаб ал - хидая) Трактат об определениях (ар-Рисала фи-л-хууд) Трактат об этике (ар-Рисала фи-лахлак) . Душанбе – Ашгабат.: Культурный центр Посольства ИРИ в Туркменистане - 2003.,
- 25.25.Форобий Абу Наср Фозил одамлар шахри. - Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси, 1993.
- 26.26. Abdunazarova , Z. . (2025). Qadimgi manba “avesto” dadagi tabiat haqidagi falsafiy qarashlarining MONIYATI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 4(5), 37–41. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/zdpp/article/view/71651>
- 27.27. Abdunazarova, z. (2025). Ekologik madaniyatni shakllantirishda qadriyatlarining falsafiy qarashlari va o‘rni. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(3), 16-21.
- 28.28. Abdunazarova, z. (2025). Sharq allomalarining tabiat haqidagi falsafiy fikrlari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 158-169.
- 29.29. Abdunazarova, Z., & mamanzarova, f. (2025). Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilariga qo‘yiladigan malaka talablari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 106-110.
- 30.30. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang ‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o ‘qitishda ta’lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).
- 31.31. Abdunazarova, z. (2024). Tabiiy fanlarni o ‘qitishda boshlang ‘ich sinf o ‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda o ‘rta osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish mazmuni. *News of the nuuz*, 1(1.6. 1), 43-45.

32.32. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda ta'lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).

33.33. Abdunazarova, Z. (2025). Ekologik madaniyatning ma'naviy madaniyat tizimidagi o'rni. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 4(8), 78-84.